

Interview met Rudolf de Jong

M.E. VAN BELLEN EN
P.H.H. VRIES

Waarop was in eerste instantie uw belangstelling voor de Spaanse Burgeroorlog gebaseerd?

Ik ben opgegroeid in een anarchistisch gezin en het anarchisme was zo nauw met Spanje verbonden en Spanje zo nauw met de burgeroorlog, dat die interesse er eigenlijk al was voordat ik begon te studeren. Tijdens mijn studie geschiedenis heb ik er een scriptie over geschreven. In 1960 ben ik op het instituut komen werken en heb ik me met de Spaanse bibliotheek bezig gehouden. Ik heb een boekje over de burgeroorlog geschreven en ben vervolgens hoofd geworden van de afdeling "Anarchisme Spanje, Portugal en Latijns-Amerika".

Zou U iets kunnen zeggen over de huidige stand van het onderzoek.

De belangrijkste ontwikkeling is, dat de Spaanse Burgeroorlog nu vooral wordt bekeken aan de basis. Door de dictatuur was het in Spanje lange tijd heel moeilijk om onderzoek te doen; veel archieven waren gesloten of heel moeilijk toegankelijk, en je kon niet met de mensen praten. Lokale archieven waren vaak nog moeilijker te bekijken dan de landelijke. Het beeld is heel lang bepaald geweest door boeken die al tijdens de Spaanse Burgeroorlog gepubliceerd waren of kort daarna. Tegenwoordig is er een enorme produktie van monografieën over steden, dorpen, groepen, personen en ga zo maar door.

Heeft dat ook geleid tot een zekere verschuiving in het beeld? Het is immers mogelijk dat je op een lager niveau een bevestiging vindt van wat je op een hoger abstractieniveau al vermoedde.

Men heeft altijd verschillende beelden naar voren gebracht. Ik denk dat het plaatselijk onderzoek wel een bepaald beeld

bevestigt, al is dat niet het beeld dat je bijvoorbeeld bij *Hugh Thomas* terugvindt, maar zijn boek is altijd door historici die iets van de Spaanse Burgeroorlog afwisten met enige verbazing, zo niet afgrijzen bekeken. Er wordt nu erg sterk de nadruk gelegd op het Spaanse karakter van de burgeroorlog. Het was een Spaanse affaire. De buitenlandse aspecten zijn wel belangrijk geweest, maar hebben toch nooit in die mate de oorlog bepaald als wel wordt aangenomen.

In de Spaanse Burgeroorlog heeft, zeker in het linkse kamp, lange tijd de voor een buitenstaander wellicht wat vreemde tegenstelling tussen anarchisten en communisten centraal gestaan. Zou U die tegenstelling wat nader kunnen toelichten ?

Die tegenstelling is niet echt vreemd. Het is reeds een oude tegenstelling in het socialisme. Zij bestaat al vanaf de Eerste Internationale, vanaf de onenigheid tussen Marx en Bakoenin. In de tijd van de burgeroorlog was het internationale communisme, dat zich op Rusland oriënteerde, de meest dynamische, misschien wel de meest revolutionaire factor. Tegelijkertijd was het de meest conformistische factor, omdat het zich aan Rusland conformeerde, waar de revolutie vernietigd werd en vervangen was door het staatskapitalisme of staats-socialisme, hoe je het maar noemen wilt. In Spanje bestond geen communistische partij met enige revolutionaire traditie, maar wel een hele grote anarchistische volksbeweging. Die heeft ook in eerste instantie de fascistten, het leger tegengehouden en is een anarchistische revolutie begonnen, een revolutie dus die helemaal op zelfbestuur gericht was. De communisten waren al sterk aan het groeien vóór de burgeroorlog en kregen een behoorlijke greep op de socialistten, die in Spanje wél een grote tegenkracht waren van de anarchisten. De communisten hadden, laat ik zeggen de meest duidelijke reactionaire politiek binnen het Republikeinse kamp. Geen gedonder over revolutie of wat dan ook, maar sterke centralisatie en militarisatie, bijna op het fascistische af. Voor hen stond centraal het verslaan van de tegenstander. Daarvoor moest in hun ogen centralisatie doorgevoerd worden. Die kon volgens hen alleen bereikt worden als

de communisten alle machtsposities in handen kregen. Een typisch sectarische opstelling.

Het debat tussen anarchisten en communisten is na de Spaanse Burgeroorlog zonder onderbreking voortgezet. Leeft die tegenstelling thans nog of is er een communis opinio ontstaan over de vraag of de anarchistische benadering meer of minder "efficiënt" zou zijn dan de communistische?

Het anarchisme bestaat nog in Spanje, maar als georganiseerde volksbeweging is het verdwenen. De oude vakorganisatie, de CNT is er nog, maar is in twee kleine organisaties uiteengevallen; dat moet je zien in termen van een paar honderd, misschien een paar duizend militante, betalende leden. De communisten stellen als politieke partij weinig voor, maar hebben toch nog een grote greep op de vakbeweging. Er zijn nu, net als vroeger, twee grote vakorganisaties: De oude socialistische UGT die na Franco weer op het toneel verschenen is en de CO,¹ die in het verzet is ontstaan en al vóór Franco's dood sterk onder controle van de communisten stond. De opvattingen van de communisten hebben zich wel wat gewijzigd. Ze zijn er niet meer op uit om - zoals in de burgeroorlog - alle macht in handen te krijgen. Ze streven naar zoveel mogelijk machtsposities, maar hun geloof in een revolutie naar stalinistisch model leeft niet meer. Het grote verschil met de tijd vóór en ook tijdens de burgeroorlog is het verdwijnen van de militante arbeider, de "obrero consciente". Dat is het gróte verlies, daar lag de kracht van de hele Spaanse arbeidersbeweging, vooral bij de anarchisten, maar toch ook bij de socialisten. Daarnaast was het natuurlijk ook een enorm stuk volkscultuur.

Pierre Vilar gaat er in zijn boek² vanuit, dat de anarchistische benadering ook niet tot resultaat had kunnen leiden. Bestaat daar nog enige discussie over in Spanje?

Ja. Pierre Vilar heeft altijd duidelijk in de communistische hoek gezeten, zelfs in de ouderwets-communistische hoek - hij schijnt de laatste aanhanger van de Albanezen te zijn heb ik 'ns horen fluisteren. Hij is een groot en grandioos historicus. Zijn hoofdwerk is een economische geschiedenis van Catalonië

in de "moderne" tijd.³ Ik ben het niet met hem eens. Ik wil niet zeggen dat de anarchisten een overwinning hadden kunnen boeken in de zin dat er in Spanje een ideale anarchistische maatschappij had kunnen ontstaan, maar wel dat de burgeroorlog op een andere manier gevoerd had kunnen worden. De revolutie had zich veel sterker kunnen blijven ontwikkelen dan nu het geval is geweest. Juist doordat men de revolutie van bovenaf - en heel bewust - kapot heeft gemaakt, heeft men de weerstand van de Republiek ondermijnd. Hierover wordt nog steeds felle discussie gevoerd.

Maar de visie die u nu verwoordt, roept de vraag op hoe het mogelijk is, dat de anarchisten die grote machtspositie, die ze aan de vooravond van de burgeroorlog hadden, zijn kwijtgeraakt. U schildert een sterk anarchistisch Spanje en een zwakke communistische partij. U suggereert daarmee dat er ergens iets fout is gegaan.

Ja. De kritiek op de politiek van de anarchisten in de burgeroorlog is ook in anarchistische kringen lang niet mals. Het grote probleem is natuurlijk wat je als anarchist met een burgeroorlog doet. Anarchisten willen immers de staat en alle machtsvormen van de ene mens over de andere vernietigen, niet alleen in het economisch leven, maar vooral ook in de politiek. Op het moment dat de burgeroorlog uitbrak, hadden ze eigenlijk al de keuze gemaakt voor samenwerking met alle andere anti-fascisten, en op niet-anarchistische basis. Ze dachten wel dat het een beetje anarchistisch was, met overkoepelende comités - maar ook die hadden een behoorlijk autoritair karakter. Dat is een punt waarop die kritiek zich heel sterk richt. En op die ingeslagen weg zijn ze voortgegaan. Onder de druk van de burgeroorlog hebben ze concessie op concessie gedaan. Eén van hun eigen conclusies direkt erna was, dat ze alles opgeofferd hadden om de oorlog tegen Franco te winnen, zelfs de revolutie. Als je vraagt wat het alternatief dan was geweest, dan had je volgens mij moeten zoeken in het scheppen van samenwerkingsorganen die veel meer steunden op de structuren van de revolutie zelf. Er was aan de basis van de samenleving een enorm stuk zelfbeheer geschapen in bedrijven en dorpen. Vanuit dat zelf-

beheer kan je - theoretisch althans - een politieke, geconfedereerde bovenstructuur bedenken. Door collaboratie met een ouderwetse, autoritaire structuur - en niet met structuren van de revolutie - hebben ze dit nagelaten. Zo kon de revolutie stapje voor stapje teruggedrongen worden.

Belangrijk daarbij is de kwestie van het leger geweest. Het Republikeinse leger was op alle mogelijke manieren uit en door elkaar gerold. Er waren allerlei arbeidersmilities ontstaan, vooral georganiseerd door de vakbewegingen, niet door de staat. Die milities zijn op den duur helemaal vervangen door een gecentraliseerd, je kan wel zeggen Pruisisch leger, naar het model van het Russische Rode Leger. Met een meer anarchistische superstructuur was het mogelijk geweest om die milities om te vormen tot een revolutionair volksleger, zoals bijvoorbeeld het Israëliësche leger. In Israël - je hoeft het niet met hun politiek eens te zijn - komt het hele kader uit het leger zelf voort. Er zijn dus geen officiersopleidingen nodig, terwijl die in Spanje direct werden georganiseerd, ook door de anarchisten. Een dergelijk leger zou in Spanje denkbaar zijn geweest. Maar je kunt de geschiedenis niet terugdraaien, je weet niet hoe het in de praktijk gewerkt zou hebben. Daarnaast was er hun enorme politieke naïviteit. Juist omdat ze niet gewend waren aan politiek te doen, wisten ze niet hoe je binnen een coalitie druk kunt uitoefenen, zonder die coalitie zelf in gevaar te brengen.

Zou U zich kunnen vinden in de stelling van Vilar, dat de anarchisten eigenlijk geen machtsconcept hadden? Vilar wekt de indruk dat ze helemaal niet wisten hoe ze macht moesten hanteren, toen ze die eenmaal hadden.

Zo ver zou ik niet willen gaan, maar in grote lijnen ben ik het daarmee wel eens. Je ziet dat ze in de praktijk op een aantal punten toch wel een machtsconcept creëren - of althans een concept over hoe je een beslissing tot stand brengt - maar op andere punten helemaal niet. Ik noemde al "samenwerking" op basis van de opvattingen van de ander. Je kunt daar nog aan toevoegen dat er in hun eigen, door organisatie ontstane, structuur van comités veel comités waren die naar autoritaire vormen

grepen. Bijvoorbeeld allerlei politie-eenheden, die zich wel baseerden op de organisaties van de syndicalisten en de anarchisten, maar niet op de werkelijke basis, de mensen in de wijken. In de dorpen was dat allemaal veel beter. Het is typerend, dat er bijvoorbeeld in Aragón, het gebied waar de anarchisten een heel interessante revolutie tot stand hielpen brengen, op een bepaald moment twee superstructuren waren, een Raad van Aragón en een federatie van de gecollectiviseerde dorpen. De laatste van onderop gevormd, de eerste - ook helemaal gedomineerd door de anarchisten - van bovenaf ingesteld, door de regionale, zeg maar Catalaans-nationale comités, en dus veel minder libertair. En toch zie je in de hele anarchistische literatuur, dat men de Raad veel belangrijker vindt dan die federatie.

Er wordt wel gezegd, dat het libertair-anarchisme in kleine gemeenschappen zou kunnen functioneren, maar dat een visie op hoe je een regio, laat staan een natie, op basis van collectivisatie zou kunnen besturen, ontbreekt. Het is een verwijt dat vaak gemaakt wordt. Het anarchisme wordt dan enigszins in de nostalgische sfeer getrokken van de "pueblo". Wat is op dit punt de stand van het onderzoek, en wat is uw eigen visie?

Ik probeer mijn visie te hechten aan de stand van het onderzoek en die is als volgt: Je kunt duidelijk stellen, dat de collectivisaties in de dorpen beter liepen dan in de geïndustrialiseerde delen van Spanje. Maar in sommige fabrieken functioneerde het ook heel goed, de produktie draaide behoorlijk en er werd sterk gerationaliseerd. Het zelfbestuur had een reële inhoud. Het was niet alleen maar een kwestie van de comités die de directie overnemen, de werkvloer was er echt bij betrokken. Er is nog weinig onderzoek naar gedaan en ook in de toekomst zal dat moeilijk zijn, omdat er veel archieven verloren zijn gegaan. Het grote probleem in die geïndustrialiseerde streken was de coördinatie tussen de verschillende bedrijven. Dat gebeurde op een aantal manieren, met name door de overkoepelende syndicaten, de industrietakken van de CNT, en dat is behoorlijk goed geslaagd. Later werd dit weer tegengewerkt door de centrale overheid, en bewust ongedaan gemaakt, met het doel

het oude kapitalisme volledig te herstellen; in de dorpen ging dat een stuk moeilijker. Je kunt dus niet zeggen dat de revolutie in de industriële regio's van binnen uit is mislukt, wel dat ze veel minder sterk ingreep in de totale samenleving dan in de dorpen het geval was. Aan de andere kant kun je je afvragen of - als ze waren blijven bestaan - die collectivisaties in de dorpen op den duur niet door veel dorpsbewoners als een druk zouden zijn ervaren, zoals bijvoorbeeld de kibboets in Israël voor veel mensen een doorgangshuis is geweest naar een ...toch weer kapitalistische samenlevingsvorm. Voor een definitief oordeel is het te vroeg, er blijven nog teveel vragen open.

Wat was dan de visie van de anarchisten op "macro-economische" problemen? Het is heel iets anders, zoals ook Vilar stelt, om een groot leger te voeden of om Barcelona te bevoorraden, dan een klein plaatsje in Aragón.

Die visie was tamelijk simplistisch en tamelijk ouderwets. Het Spaanse anarchisme is heel sterk doortrokken van de syndicalistische opvatting, de vakverenigingsopvatting. In die opvatting organiseren bedrijven zich binnen de industriebonden, die vervolgens de coördinatie op zich nemen en ook zorg dragen voor allerlei andere zaken in de samenleving. Als je de literatuur bekijkt, waarin dat vaak met hele grote schema's uiteengezet wordt, valt je duidelijk op dat men zich nergens afvraagt hoe je conflicten oplost. In de theoretische werken vind je daar, behalve wat vage opmerkingen, nul komma niks over. In Barcelona koos men in die eerste maanden echter toch wel voor een bepaalde aanpak. Er werd gerationaliseerd en men streefde ernaar om die mensen, die op die manier afvielen, weer in dienst te nemen. Een probleem waar in de geschiedschrijving nog erg weinig aandacht aan is geschonken, vormt de werkloosheid. Het was crisistijd en de werkloosheid was zeer aanzienlijk, zij het niet zo hoog als in het veel sterker geïndustrialiseerde Duitsland. In veel gebieden bleef die werkloosheid gewoon bestaan en is er geen oplossing voor gevonden. Men nam wel mensen, die in de afgelopen jaren - vaak om politieke redenen - waren ontslagen weer aan, maar van een algemene aanpak was geen sprake. Dat het niet gelukt zou zijn op dat niveau... ik ben iets minder pessi-

mistisch dan *Vilar*, maar dat is misschien een kwestie van ideologisch perspectief.

U stipte zelf al een paar keer het bronnenmateriaal aan. Er is veel verloren gegaan, maar er zijn nog grote hoeveelheden materiaal over de burgeroorlog te vinden. Je hoort altijd boeiende verhalen over de collectie van het IISG.

Als ik de hele geschiedenis van de Spaanse arbeidersbeweging naga, hebben wij over de Eerste Internationale een schitterende collectie periodieken onder beheer - zo'n collectie bestaat in Spanje nergens. Een militant heeft haar doorgegeven aan een oude anarchiste en zij heeft haar hier, in bruikleen, ondergebracht. Daarvan zijn nu weer kopieën in Spaanse bibliotheken en universiteiten aanwezig, maar we krijgen nog veel aanvragen. Onze collectie periodieken loopt helemaal door, vanaf de Eerste Internationale tot nu. We hebben een hele mooie collectie boeken en brochures, vooral anarchistica, dus ook de anarchistische "Idee". Over de burgeroorlog zelf hebben wij het organisatie-archief van het nationale comité van de *CNT* en het organisatie-archief van het "*Comité Peninsular*" van de anarchistische *FAI*. Met de *FAI* hebben wij een contract afgesloten. Het archief wordt op microfilm gezet, zij heeft twee jaar de tijd om die microfilms te bekijken en dan zijn ze beschikbaar voor het publiek. Ook hier gaat het om bruikleen, het contract kan om de twee jaar worden opgezegd. Wel bestaat er in Spanje twijfel of de huidige *FAI* de rechtmatige opvolger is van de oude *FAI*. Met het *CNT*-archief hebben we het probleem, dat de *CNT* verdeeld is. We hebben geprobeerd een oplossing te vinden met die *CNT* waarmee we de beste contacten hadden en die de macht in handen leek te hebben. Dat is uiteindelijk de mist ingegaan, omdat ze zich niet aan hun afspraken hielden. De anderen legden ook een claim. We hebben adviezen ingewonnen van juristen, notarissen, experts in internationaal recht en allerlei Spaanse vrienden. Nu staat het archief helemaal op microfilm en iedereen kan die film bekijken. Dat heeft de instemming van alle betrokkenen. Wetenschappelijk is de zaak daarmee in kannen en kruiken wat ons betreft. Inhoudelijk is het archief behouden en het is toegankelijk voor onderzoek. Maar wat we nu nog niet weten, is

aan wie we het precies terug kunnen geven. Afgelopen juli heeft een Spaanse rechter uitspraak gedaan ten gunste van de partij waarmee wij niet onderhandeld hebben, maar die altijd het meest welwillend tegenover ons gestaan heeft. Ons standpunt was altijd: Proberen jullie althans over dit punt rond de tafel te gaan zitten of daarvoor mensen aan te wijzen. De groep die zich het *Comité Nacional* noemt, heeft dat steeds afgewezen. Voor hen bestaan de anderen niet en hebben ze niet het recht om zich "CNT" te noemen. Zij zijn dan ook naar de rechter gelopen, hebben nu het proces in eerste instantie verloren en gaan in hoger beroep. We hebben van hen te horen gekregen, dat we het archief onder ons moeten houden en er niets mee moeten doen tot er een beslissing in laatste instantie is.

In 1939 is er veel uit Nederland naar buiten gebracht.

Ja, en daarvan is lang niet alles weer teruggekomen. Een deel is in het filiaal in Frankrijk gebleven, een deel is in Moskou terechtgekomen en een deel is, toen Frankrijk bezet werd, weer teruggevoerd naar Spanje. Dat is echt voor vervolgingen gebruikt. Dat is het archief in *Salamanca*, dat kilometers lang is en bestaat uit archieven die na de vernietiging van de Republiek successievelijk in beslag genomen zijn. Op basis daarvan is een kaartenbak aangelegd, waarin tussen de miljoen en twee miljoen namen staan en die tot in de jaren zestig is gebruikt, eerst voor vervolgingen, later om mensen dwars te zitten, ze geen banen te geven, geen vergunningen enzovoort. Die gesloten archieven van de CNT-FAI waar ik het over had, zijn naar Engeland getransporteerd en na de oorlog hier teruggekomen. Alles wat hier was, hebben de Duitsers naar Duitsland overgebracht, maar daar is betrekkelijk weinig van verloren gegaan.

Heeft men in Spanje niet geprobeerd zoveel mogelijk naar buiten te krijgen, toen men zag dat Franco aan de macht zou komen?

Dat is geprobeerd, maar in Madrid lukte dat al helemaal niet. Wat er in het gebouw was, heeft de CNT-FAI op vrachtwagens gooid, maar ik heb in *Salamanca* archieven gezien die uit privéwoningen afkomstig waren, zoals dat van *Frederica Montseny*.

Is er tijdens het regime van Franco veel interesse getoond voor de archieven?

Niet alleen voor de archieven, ook voor de periodieken. Kijk, in de tijd van Franco waren in Spanje ook de boeken taboe. Later zijn er natuurlijk allerlei mensen gekomen die anti-Franco waren en zij hebben ontzettend geprofiteerd van het feit dat het hier wel toegankelijk was. Uit het kamp van Franco is er maar één keer belangstelling getoond, met name voor het archief van de CNT-FAI. Men heeft geantwoord dat die meneer hier komen kon, maar alleen de gedrukten kon inzien zoals iedereen. Dat heeft ons nog een boze passage in zijn boek opgeleverd.

Bezit het IISG naast het anarchistische archief nog andere archieven?

Ja. Het anarchisme is slechts een van de poten van het instituut. Onze grote kracht is natuurlijk de Duitse afdeling met het archief van Marx, dat van Engels, de archieven van Kautsky met name, en die van Liebknecht en Bebel. Kautsky was niet alleen de theoretische paus van de sociaal-democratie in de tijd van de Tweede Internationale, laat ik zeggen het marxistisch-socialisme tot aan WO I, maar ook een man met ongevoelbaar veel contacten -iedereen wendde zich tot hem. Zelfs voor het onderzoek van het Franse socialisme kan het Kautsky-archief bijzonder interessant zijn.

Dan hebben we de Russische afdeling met hele mooie dingen van voor de revolutie; met teksten die Trotsky tijdens de revolutie schreef en die gepubliceerd zijn door een oud-medewerker van ons, Jan Meijer, de latere hoogleraar Russische taal- en letterkunde in Utrecht, die helaas vrij jong gestorven is. Daarnaast is er een nog steeds lopende publikatie over Lavrov, een vrij onbekend socialist, maar van grote betekenis. Heel belangrijk is ook onze collectie over de Komintern, die voornamelijk gedrukten beslaat, maar gedrukten die elders niet zo makkelijk te krijgen zijn, niet in Rusland en niet daarbuiten. Het Russische Marx-Engels-Lenin instituut heeft natuurlijk prachtig materiaal, maar het hangt wel erg van de politieke lijn in Rusland af in hoeverre dat toegankelijk is.

De volgende belangrijke poot is de internationale afdeling met een hele mooie collectie over de Eerste Internationale. We hebben ook mooie clusters over andere landen. Een paar Franse archieven, een verzameling van *Descaves* over de commune van Parijs, met originelen en allerlei archiefstukken van communards, maar vooral ook gedrukte strooibiljetten. We hebben het archief van *Guesde*, de grote marxist binnen het Franse socialisme voor en rond WO I. We hebben een paar mooie Engelse archieven, waaronder het archief van de *Socialist League* en een prachtige collectie waar in het Engelse parlement nog vragen over zijn gesteld, toen zij voor de oorlog aan ons werd verkocht. Dat is een verzameling over 17e en 18e eeuwse "socialisten" en dissidenten, die ook parlementaire enquêtes en allerlei processen over arbeidersopstandjes en dergelijke bevat. Materiaal dat *Marx* zelf ook gebruikte in de bibliotheek van het *British Museum*.

De archieven die u nu noemt beslaan bijna allemaal ongeveer de laatste honderd jaar. Heeft u ook veel stukken van zeg voor 1850?

Nee, we hebben mooie happen zoals dat Engelse, we hebben een paar mooie happen over de Franse Revolutie, maar dat verzamelen we op het ogenblik bewust niet meer. Komen er grote modelstudies uit, dan nemen we die in de bibliotheek op. Maar met het basis-materiaal houden zich zoveel grote instellingen en bibliotheken op de wereld bezig, daarvan zeggen we, laten we dat daar naar doorschuiven.

Zou het dan niet reëel zijn om zo'n Engelse collectie door te schuiven naar een instituut dat daar meer in thuis is?

Ja, maar dan zouden we het naar Engeland terug moeten sturen en dan gaat toch wel een beetje het punt van "onze mooie collectie" een rol spelen. Het is natuurlijk wel een collectie die zuiver binnen de geschiedenis van de arbeidersbeweging valt. *Quack* heeft zelfs later een aanvullend deel geschreven over de *Levellers*, de *Diggers* en al die halve en hele utopisten. Voor de studie van *Marx* zijn die procesverslagen, waar hij zich in *Das Kapital* ook op baseerde, en die enquêterapporten en andere

informatie van belang.

U bent niet het enige instituut in Europa. Is er sprake van een soort concurrentiestrijd tussen bijvoorbeeld Moskou en Amsterdam?

Wij zijn niet het enige, maar wel heel uniek. Ons belangrijkste zusterinstituut is het Marx-Engels-Lenin instituut, dat met ons samenwerkt en ons hard nodig heeft voor de grote MEGA, de Marx-Engels Gesamtausgabe, waaraan men in de jaren twintig begonnen is. De man daarachter, een zeer groot geleerde, is verdwenen in de Goelag Archipel. Nu zijn ze samen met het Marx-Engels-Lenin Institut in Oost-Berlijn met die MEGA begonnen, waarvoor ze een eigen kamertje op de studiezaal gebruiken. In Amerika heb je het Hoover Institute on War and Revolution, dat ook hele mooie collecties heeft. Dan heb je in Milaan het Istituto Giangiacomo Feltrinelli. Feltrinelli was een zeer rijke uitgever, een multi-miljonair, die als particulier met een instituut begonnen is. Hij zat duidelijk in de communistische hoek en heeft in Europa ook voor Moskou verzameld. Hij was nooit echt een orthodoxe figuur. Hij is bij een bomaanslag om het leven gekomen; men neemt aan dat rechtse groepen daar de hand in hebben gehad.

Je hebt in Duitsland de Ebert Stiftung, die ontzettend veel verzamelt voor de SPD. In Spanje heb je een instituut van de partij en een instituut van de vakbeweging, die beide over behoorlijk veel geld beschikken en door de staat en zelfs de Ebert Stiftung financieel gesteund worden. Daar zitten hele mooie archieven uit de burgeroorlog en van oude socialisten. De verhouding nu is er veel meer een van collegialiteit dan van concurrentie. Ik zeg ook wel eens van bibliotheken: die kan je beter daar en daar onderbrengen.

Heeft u eigenlijk ook materiaal over confessionele arbeidersorganisaties?

Weinig, weinig. Ons instituut is ten dele vanuit de SDAP ontstaan en ten dele vanuit de economisch-historische bibliotheek van Posthumus. Het geld kwam van de "Centrale", die gelieerd was met de oude SDAP. Dus wat we hebben, is de traditio-

nele, de linkse arbeidersbeweging, de andere vallen volledig binnen onze doelstellingen - we hebben mooie stukken uit het *CNV-archief* gekregen - maar het katholieke deel is meer naar Nijmegen gegaan en in Limburg heb je ook een instituut van grote betekenis.

Onze relaties zijn daar net zo mee als met de internationale instituten en we zeggen dus ook hier de mensen vaak, als ze met een katholiek ding komen, dat een ander archief misschien beter geschikt is. Een archief waarvan ik min of meer geadviseerd heb om het in het Rijksarchief onder te brengen, was het familiearchief van *Domela Nieuwenhuis*. Wij hebben hier het familiearchief van *Ferdinand*, maar hij komt uit een domineesfamilie, die in de 19e eeuw een grote rol gespeeld heeft. Het hele archief is dus leuk en was nog altijd in handen van de familie. Ik vind dat dat eerder in het Rijksarchief thuishoort dan hier. Hoewel je natuurlijk ook kunt zeggen dat sociale geschiedenis typisch de geschiedenis van zo'n familie is.

Dan is het einde waarschijnlijk zoek.

Nou, wij hebben de correspondentie van de familieleden met Ferdinand, en zelfs het archief van zijn broer, die in Duitsland woonde. En zo krijg je een ontzettend goed beeld van de onderlinge verhoudingen. Hoe werd zo'n socialist, het zwarte schaap van de familie, nou bekeken. Heel interessant is dat men heeft hem toch niet laten vallen.

Als ze gezegd hadden, of jullie nemen het of we gooien het weg, dan had ik meteen "ja" gezegd.

Zijn er niet vaak kapers op de kust?

Ik beheer ook Latijns-Amerika, een van onze meest unieke collecties. In Latijns-Amerika wordt ontzettend veel vernietigd en gaat ontzettend veel verloren. Zelfs als het al in bibliotheken is, wordt het onder dictaturen gewoon weggegooid, verkocht of verkwaanseld, dat is gruwelijk. Het is in Spanje onder Franco ook gebeurd, maar vooral met archieven uit het oude koloniale tijdperk. Die zijn naar Amerika verkocht door mensen die daar veel geld aan konden verdienen. Archieven hebben soms

vreemde geschiedenissen. Er is me eens een hele mooie bibliotheek over Latijns-Amerika aangeboden, die uit twee delen bestond: een enorm stuk actualiteit, zowel politiek als sociaal -dat interesseerde me zeer- maar ook een paar oude boeken, *Humboldt's Reisen* in eerste druk en andere reisverslagen. Dat maakte het duur. Toen heb ik geprobeerd het aan Suriname te verkopen, dat was toen net onafhankelijk. Als ze met een universiteitsbibliotheek beginnen, dacht ik, is dat ontzettend leuk, ze hebben daar niets over Latijns -Amerika. Maar Suriname was structureel niet sterk genoeg om een bibliotheek op te zetten, dus dat liep op niets uit. Toen heb ik toch geprobeerd geld te krijgen en toen ik dat had, bleek de zaak net verkocht te zijn aan het *Institut Pompidou*.

Zijn er astronomische bedragen met aankopen gemoeid?

Nee, nee, meestal krijgen we het volstrekt gratis. Militanten vinden het vaak een eer dat hun archief hier ondergebracht wordt. Ondanks de bezuinigingen heb ik de afgelopen jaren twee grote extra subsidies losgekregen, eigenlijk vier. Een was bestemd voor het microfilmproject van de *CNT-FAI*. Iedereen zei, als dat archief in handen van de organisatie valt, dan gaat het "rücksichtslos" verloren. Niet dat men het vernielt, maar dan willen men die foto nog eens even bekijken of die brief nog eens even lezen, die nog wel in die polemieken te gebruiken valt. Dat zijn dan vaak de mooiste stukken. We hebben al eens een aantal foto's uitgeleend, die we niet meer teruggezien hebben. We hebben de kopieën, maar het origineel is weg. Daarom adviseren we ook vaak dingen hier in bruikleen onder te brengen, dan weet je zeker dat je ze niet verliest. De beide *CNT's* bijvoorbeeld vinden het eigenlijk wel prettig dat het hier ligt. Er zijn natuurlijk ook mensen, die zeggen: ohh... *recuperación patrimonio histórico*, een triomf over het fascisme: dat het weer terug is. Kan ik me heel goed voorstellen, maar anderen vinden, dat het hier goed ligt, en dat je, als je het naar Spanje haalt, de kans loopt dat het vroeg of laat weer een staatsarchief wordt. Dat is vaak heel jammer met archieven van kleine anarchistische bewegingen. Die hebben de neiging om iets met kleine groepjes op te zetten. Het is vaak heel mooi, heel indrukwekkend, maar ja, dan sterft

zo iemand en dan valt het weer uit elkaar.

Wij hebben een dubbele taak: Je moet materiaal laten gebruiken, met het risico van verdwijning en materiële achteruitgang en je moet het behouden. Daarom zijn we ook zo ontzettend blij met het microfilmprojekt. Dingen op microfilm zetten, gebeurt overal en maakt allerlei ruilen mogelijk. Zo kun je ook archieven in het land zelf zoveel mogelijk completeren. Want een van onze tradities is, dat het materiaal niet alleen maar bestemd is voor de heren professoren en de door hen aangewezen studenten, maar ook voor de militanten. In het verleden heb ik met allerlei militanten op basis van ruil zaken gedaan. Zij gaven ons actueel materiaal en wij gaven hen microfilms van oud materiaal, dat zij graag wilden hebben. Er was in Brazilië een prachtig archief van een militant, met de gebruikelijke problemen. De familie zei, het is zijn eigendom - hij was bijna honderd - en wij zijn z'n erfgenamen. Mensen uit de beweging zeiden: Ja, maar wij hebben hem geholpen het op te bouwen, de kranten, die we in ruil voor onze kranten kregen, hebben we hem gegeven. We willen niet dat het voor ons verloren gaat. Dus hebben ze het bewust niet naar Amerika verkocht, maar heel goedkoop aan een betrekkelijk nieuwe universiteit in Campinas, bij Sao Paulo gegeven. Het bleek dat onze collecties enorm goed aansloten. Wij hadden het oude 19e eeuwse gedeelte, zij het deel vanaf 1900 en vooral de jaren twintig. We hebben een groot ruilproject van microfilms georganiseerd met die mensen uit Campinas.

Ik neem aan, dat het IISG ook wel wat van de bezuinigingen zal merken?

Dat is tot nu toe nog wel meegevallen. We zitten in een periode van reorganisatie, waarbij de oude structuur van de wetenschappelijke afdeling helemaal verdwijnt. Je had specialisten op bepaalde gebieden, Midden-Europa, Oost-Europa, de Benelux, Frankrijk, Italië, ik voor Spanje, Latijns-Amerika plus het anarchisme en dan nog een afdeling internationale zaken. Die structuur verdwijnt. Een aantal mensen wordt vrijgesteld voor zuiver wetenschappelijk werk en een aantal gaat zich helemaal richten op acquisitie en de wetenschappelijke ontsluiting. Daarnaast wordt de afdeling dienstverlening -wat een zeer zware taak was voor

de wetenschappelijke staf- aan de studiezaal verbonden. De technische ontsluiting van archieven wordt naar een gelijknamige afdeling overgeheveld. Hoe dat in de praktijk zal werken is nog moeilijk te overzien, omdat er juist een nauwe relatie bestaat tussen technische ontsluiting en wetenschappelijke kennis. Mijns inziens is dat een zeer zwak punt van de reorganisatie. En ook acquisitie en dienstverlening waren voor een aantal kabinetten, met name het mijne, nogal sterk aan elkaar gekoppeld: Ik kreeg veel, doordat ik mensen van dienst was. Die reorganisatie staat los van de bezuinigingen, maar niet los van het streven om de positie van het instituut binnen het geheel van de 'Nederlandse geschiedenisfamilie' wat prominenter te maken of althans wat meer te profileren. Het instituut krijgt zo meer een Nederlandse dan een internationale positie.

*Waarvoor wordt het materiaal dat hier ligt vooral gebruikt ?
Voor publikaties?*

Vooral voor publikaties en dan allerlei soorten. Wij hebben gasten, die hier hun hele leven regelmatig terugkomen en die je echt ouder ziet worden. Ze maken hele rijen publikaties waar ons materiaal in is verwerkt. We hebben studenten die scripties schrijven, journalisten die iets na komen kijken en militanten die hun eigen beweging nog eens 'na willen lopen' ten eigen pleziere.

Richt het onderzoek zich alleen op de arbeidersbeweging?

Soms komen bezoekers hier in het kader van een breder onderzoek. De afgelopen veertien dagen was er een Israëliische onderzoekster. Zij houdt zich bezig met de Braziliaanse arbeidersbeweging en de rol van de vrouw daarin. Ze probeert dat althans; het is heel moeilijk daarover iets te achterhalen. We hadden hier een Amerikaanse onderzoekster van Spaanse afkomst, die ongeveer hetzelfde doet voor de Argentijnse arbeidersbeweging. Er was een Boliviaanse vrouw die zich met 'oral history' in Bolivia bezighoudt en zich richt op de Indiaanse beweging. Ze kwam tot de conclusie, dat de beweging in de jaren twintig en dertig hele nauwe banden had

met de anarchistische beweging in Bolivia. Dat was onbekend, ze heeft het er via 'oral history' uitgehaald, maar ze heeft hier ons Boliviaans materiaal bekeken. We worden steeds bekender, we worden soms ontdekt door hele gebieden. Latijns-Amerika is een voorbeeld. Niet dat ze in de rij moeten staan, maar elk jaar komen er toch wel zo'n tien tot vijftientig bezoekers, die zich serieus met Latijns-Amerika bezighouden; dat zijn vaak ook bannelingen.

In feite draait het dus toch om de arbeidersbeweging?

Ja. Daarover is in de sociale geschiedenis een lange discussie gevoerd. Lange tijd draaide het om de politieke geschiedenis van de arbeidersbeweging, later kreeg het vak een veel bredere inhoud: de sociale groepen en hun onderlinge relaties. Nu zie je dat die invalshoeken een beetje naar elkaar toegroeien. Men krijgt belangstelling voor de informatie die de bronnen over de georganiseerde arbeidersbeweging te bieden hebben. Uit haar kranten leer je veel over bijeenkomsten, die niet direct met de politiek als zodanig te maken hadden. Zangverenigingen, waar zaten ze, hoe groot waren ze, wat zong men, wie zat erin; theater, toneel, dat soort dingen; wat interesseerde de arbeiders, wat lazen ze. Je komt tot de conclusie dat ze niet alleen die artikelen van *Domela* en *Troelstra* lazen, misschien zelfs wel in de laatste plaats - maar zeker ook het lokale nieuws met zijn schandaaltjes. Het is de functie van een ombudsman op lokaal en regionaal niveau: Die dokter gedraagt zich schandelijk, voor de rijken heeft hij alle aandacht, maar de arme arbeider kan naar huis met een aspirientje. Men richt zich al lang niet meer op de vraag hoe de discussie over de agrarische kwestie in de *SDAP* verliep, maar welke arbeiders daaraan deel namen, waar ze vandaan kwamen. Waarom de arbeiders in een bepaalde plaats anarchistisch waren, en in een andere met dezelfde economische structuur, socialistisch of helemaal niks, of zelfs bewust lid van een katholieke organisatie. Kortom, men komt de arbeidersbeweging in haar geheel bestuderen.

Merkt u iets van de wel gesignaleerde tendens om minder aan-

dacht aan de arbeidersbeweging te schenken?

Ja..ja. Het is moeilijk te spreken in termen van meer of minder, omdat we het in alle opzichten drukker hebben gekregen. Maar steeds meer bezoekers komen met een vraagstelling waar je niet meteen van kunt zeggen: Nou, dan neem je die nummers uit de systematiek en dan neem je die en die archieven, de periodieken liggen daar, enzovoort. Vaak kunnen ze niet alleen hier terecht, maar moeten ze ook bij andere archieven te rade gaan.

De plaats die het instituut in de publikaties inneemt, wordt minder prominent dan de plaats die het instituutsmateriaal in de geschiedschrijving van de organisaties innam. Als iemand de organisatiegeschiedenis van de SDAP wil schrijven, dan vinden wij dat prima - de zaak is net geordend - maar geven wij ter overweging een bepaald aspect te nemen. Toch kun je zo'n geschiedenis schrijven, zuiver en alleen op basis van ons materiaal.

Je krijgt nu mensen die hier komen, maar óók in lokale archieven. In Vlissingen is bijvoorbeeld een jongen bezig met de plaatselijke arbeidersbeweging; je kunt daar veel doen, wanneer je gebruikt maakt van demografisch materiaal of bedrijfsarchieven.

Hetzelfde geldt voor Spanjaarden, die ook allerlei economische, sociale en demografische gegevens uit Spanje zelf bij hun onderzoek betrekken. Ons instituut wordt in al dergelijke studies met ere genoemd, maar naast ontzettend veel andere archieven, instituten en bibliotheken van heel andere aard. Op demografisch gebied hebben wij nu eenmaal niets te bieden en dat houden we ook bewust buiten de deur.

U verbreedt het archief niet?

Wij verbreden ons wel, ja. Zelf heb ik nogal een brede conceptie, omdat anarchisme ook vanuit hele verschillende invalshoeken benaderd wordt. Er is bijvoorbeeld belangstelling vanuit de hoek van de onderwijsvernieuwing. Vanuit de culturele antropologie komt men onderzoek doen naar anarchistische dorpen.

Wat wij proberen te verzamelen, maar dat is heel moeilijk,

is het materiaal van actiecomités, de basisgroepen. Vroeger was de hele arbeidersbeweging een basisgroep kun je zeggen. Maar het probleem is, dat de geschiedschrijving altijd weer het establishment daarbinnen heeft beschreven en de grote anarchistische periodieken. De plaatselijke periodieken en de strijd van anarchistische arbeiders in de bedrijven en in de wijken, dat is vaak helemaal niet op papier vastgelegd. De verbreding richt zich dus in eerste instantie op het materiaal van actiegroepen. Onze hoofdtaak blijft dát materiaal te pakken te krijgen, dat verloren dreigt te gaan.

Hebben bezoekers van het IISG toegang tot alle stukken?

Je hebt twee soorten sluitingen. Wij zijn geen staatsinstituut, maar we krijgen dingen op bepaalde voorwaarden. Soms laten de mensen het aan ons over, soms willen ze materiaal nog een tijd gesloten houden of weten wie er gebruik van maakt. Belangrijk zijn de archieven van de internationale vakbeweging, die hier af en toe net meters tegelijk binnenkomen. Men wil even weten, dat er mensen inkomen, maar dat geeft nooit problemen.

Een ander aspect is of het wetenschappelijk verantwoord is. Onze boeken, periodieken, het gedrukte materiaal, dat is vrij, maar voor de archieven is toestemming nodig van de wetenschappelijke staf. Er worden een paar criteria gehanteerd. Als het materiaal is waar een ander al mee bezig is, scheidt dat soms enorme problemen. Iemand is met een dissertatie of een bronnenpublicatie bezig en heeft bepaald materiaal geclaimd. Die claim hebben we dan toegewezen en vervolgens blijkt zo'n publicatie jaren te haperen. Of iemand claimt materiaal dat hij natuurlijk wel nodig heeft, maar dat niet helemaal in zijn publicatie opgenomen wordt. In zo'n geval kan ik het niet gaan sluiten.

Wil iemand een manuscript uitgeven, dan zeggen wij, oke, een ander mag het alleen met jouw toestemming inzien. Maar het komt ook voor, dat iemand dat en dat manuscript uit wil geven en die en die correspondentie nodig heeft om goed te kunnen annoteren en misschien een paar brieven als bijlage op te nemen - dan moet die correspondentie ook dicht. Dat moeten we dan eerst eens goed bekijken.

En dan nog als algemene regel de vraag of het een werkelijk wetenschappelijk verantwoorde publicatie wordt. Die regel is

heel moeilijk te hanteren. Vroeger -onder Rater- waren de regels heel streng. Kom maar eens met aantal publikaties mede op basis van ons materiaal. Je vraagt je vaak af of het materiaal wel gebruikt is, of het niet beter had gekund. Vooral bij monografieën vind ik nogal eens, dat men er veel meer uit kan halen. Dat is vaak frustrerend.

Kunt U iets over de series die U uitgeeft vertellen?

We brengen allerlei series uit. Op het ogenblik is onze hoofdserie de Archives Bakounine, dan hebben we verschillende Duitse reeksen, waar bronnenreeksen, maar ook allerlei monografieën in verschenen zijn. Dan hebben we de Nederlandse reeks, waarin veel over de arbeidersbeweging is verschenen, maar ook de herdruk van Bymholt en andere monografieën, bijvoorbeeld het boek van Perry over Maastricht, de dissertatie van Anneke Welcker, het boek van De Rooy over werkloosheid, dat van Bruintjes over Groningen, dat van Frieswijk over Friesland et cetera. Er was ook nog een oude, bredere reeks, waarin bijvoorbeeld Vleggeert en Quack zijn verschenen.

U geeft ook een tijdschrift uit. Wat zijn daarin meestal de thema's?

Ja, het International Review of Social History. Dat heeft een bredere opzet dan de geschiedenis van de arbeidersbeweging, wat met name tot uitdrukking komt in de bibliografie. In theorie heeft het drie secties : artikelen en studies, documenten en bibliografie. De bibliografie is zeer goed - ik werk er zelf niet of nauwelijks aan mee, dus dat kan ik rustig zeggen. Ik heb gehoord dat ze in China elk boek dat daar in besproken wordt automatisch aanschaffen. Hele goede, korte informatie, waar een onderzoeker uit kan aflezen of hij een studie kan gebruiken, en die relatief snel na de publikatie opgenomen wordt. Onze artikelen zijn zeer specialistisch. Er is de laatste decennia erg veel over de Engelse arbeidersbeweging verschenen, pure arbeidersgeschiedenis. Daarnaast verschijnen historische studies met een veel wijdere strekking. Zo hebben we net een nummer uitgegeven over antisemitisme. Vroeger werden de publikaties verzorgd door de directie, en de Review door

een eigen redactiesecretariaat. Als medewerkers zaten we daar allemaal in en de Review was voor ons altijd enorm arbeidsintensief, omdat die artikelen ontzettend uitgelopen werden. Er kwam kritiek op van de Rekenkamer, dat de Review te veel geld kostte. De Review krijgt nu een nieuwe formule. Hoe dat in de praktijk zal uitpakken, weten we nog niet. Er komt een bredere afdeling "Publikaties;" waar ook de dissertaties bij worden ondergebracht.

Eén van onze andere publikaties is het archief van de anarchist Max Nettelau. Ik vergat hem te noemen, maar in een interview met mij behoort zijn naam te vallen. Dat was de grote verzamelaar van anarchistica en zijn verzameling vormt de basis van het hele anarchistische kabinet. Hij verzamelde alles van vlugschriften uit Latijns-Amerika tot tramkaartjes van Wenen - waar hij woonde - toe. Hij had 40.000 eenheden, titels van periodieken, boeken plus archieven van hemzelf en anderen, meters en meters.

Organiseert het IISG ook cursussen?

Cursussen niet, maar we zijn nu, in samenwerking met de Vereniging ter Beoefening van de Sociale Geschiedenis, waar we altijd een nauwe relatie mee hebben gehad, begonnen lezingen te organiseren. De eerste twee gaan over de Spaanse Burgeroorlog, één van mij en één van Hanneke Willemse, die net een boekje heeft gepubliceerd.

Een laatste vraag met betrekking tot de toegankelijkheid voor studenten. Zijn er bepaalde barrières? Ik doel niet op de geheime stukken, maar kan iedere student hier gewoon binnenstappen en zeggen: ik ben bezig met een scriptie, zou u mij kunnen helpen? Of moet er eerst opgebeld worden of een brief gestuurd worden?

Opbellen is altijd wel prettig, maar de meesten komen hier gewoon binnenstappen. Uit Leiden krijgen we er betrekkelijk weinig voorzover ik het kan overzien. De meeste studenten zijn met Nederlandse zaken bezig. We krijgen er wel vrij veel van andere universiteiten. Je ziet vaak dat ze hier als student binnenkomen en ons als professor nog steeds zeer dankbaar zijn.

Maar iedere student kan dus.....

We vragen, wat is je onderwerp, zeggen wat we hebben. Met archieven hebben we dus een traditie, toch even kijken... We hebben in het verleden een paar rotervaringen gehad met het halen van de krenten uit de archieven. Een collectie die wij zelf wel publiceerbaar vonden, van 25 brieven, waarvan er dan vier of vijf heel mooi zijn... Dan zeggen wij: Die hele collectie publiceren is wetenschappelijk belangrijker dan alleen die vijf. En dan zijn er onderzoekers, die uit die mooie brieven net de mooiste passages halen. Dus hebben we nogal strenge regels; niet meer dan vijf regels citeren, wat op zichzelf vaag is, je kan tien regels overslaan en weer wat citeren en parafaseren.

En naast het archief is er dan nog de bibliotheek.

Jaaa. We hebben een bibliotheek die is zo langzamerhand over de vijfhonderdduizend boeken rijk, dat is echt behoorlijk groot, niet de universiteitsbibliotheek van Amsterdam, niet de KB in Den Haag, maar we komen toch in de tweede categorie bibliotheken.

De bibliotheek is ook gespecialiseerd op sociale geschiedenis en vooral de arbeidersbeweging?

Ja, maar juist voor de bibliotheek kopen wij wel belangrijke boeken op het gebied van de algemene sociale geschiedenis, omdat het steeds meer het referentiekader wordt voor mensen die de sociale geschiedenis van de arbeidersbeweging beoefenen. De sociale geschiedenis van de upper classes in de VS hoort hier in principe thuis. Er verschijnt zoveel dat je moet selecteren. En sociale geschiedenis van Spanje in de 17e eeuw schaf ik ook aan, selectief, maar ik schaf het aan.

Je zou een student Sociale geschiedenis kunnen aanraden om eens hier te komen kijken ?

Ja. Ook voor politieke en economische geschiedenis. Ik heb ook vrij veel mensen die de actualiteit van Spanje bestuderen en die kunnen we hier heel ver helpen. Omdat we ook een beetje op het standpunt staan :In een revolutionaire periode wordt

de hele politiek sociale geschiedenis. Je kunt dus niet zeggen: Licht de arbeidersbeweging uit de Franse Revolutie, uit de Commune van Parijs of uit 1848... En over zo'n periode als na de dood van Franco koop ik ook ontzettend veel boeken, wat men in Spanje dan breed noemt *El Cambio*.

De moderne media betekenen een enorme uitbreiding. Verdringt u nooit in al het materiaal?

Wij hebben het probleem dat rijke mensen hebben. Die hebben zoveel werk om hun geld bijeen te houden, erop te letten dat het niet verloren gaat, dat je geen tijd hebt om er verder iets mee te doen. Dat was ook het probleem van onze oude constructie. Ik heb een aantal hoofdtaken : zelf wat publiceren, liefst met ons materiaal, ik heb de acquisitie, ik heb de wetenschappelijke ontsluiting - dat wil zeggen van wat ik verwerf en van wat er nog niet ontsloten was, want dat was ook bendes en bendes. In de oorlog was alles door elkaar gesmeten, alle instrumenten waren zoek en nog kom je stukken tegen die in een ander archief thuishoren. Wij hebben de taak de hele wetenschappelijke wereld op ons terrein te begeleiden. Dat klinkt erg groot, maar we krijgen allerlei mensen op bezoek, die vragen: Hebben jullie dat, kunnen jullie ons helpen, wil je m'n manuscript eens lezen, wat is jouw mening over dit project, kan je dat begeleiden... Dan hebben we de microfilms, dat is een woord, maar daar zit zoveel achter. Je moet alles gaan nummeren. Voor de *CNT-FAI* hebben we wetenschappelijke krachten aangetrokken om de fotograaf te begeleiden, te nummeren, te ordenen enzovoort.

Eigenlijk loop je achter jezelf aan?

Je bent bezig je eigen bergen te creëren. Toen ik hier begon, kwam er zelden iemand voor mijn afdeling. Toen ik een kabinet kreeg, zei Rüter, de toenmalige hoogleraar, tegen me: Als je dit aanneemt, dan wil ik ook dat je blijft, je kan hier - je krijgt een verwaarloosd kabinet- iets opbouwen op jouw gebied en je kan het echt groot maken. Dat heb ik op mijn eigen bescheiden manier geprobeerd en daar ben ik toch redelijk in geslaagd. Maar het betekent dat ik nu, na twintig jaar, meer

werk heb liggen dan toen ik kwam. Mensen komen naar je toe, je krijgt een naam, dan komen anderen, dat maakt het leuk, dat maakt het spannend. Maar ik heb heel lang een uitspraak van Joost, van Heer Bommel, op mijn deur gehad: ' Men doet wat men kan en zodoende blijft er heel wat liggen.'

NOTEN:

1. CO (Spaans CCOO), afkorting van Comisiones Obreras. J.P. Amalric e.a. *Lexique historique de l'Espagne* (Parijs 1976) 61-62 geeft de volgende omschrijving: Organisations parasyndicales nées sous le régime franquiste, et dont le développement est directement lié à celui des luttes ouvrières à partir de 1960. Bien qu'illégales, elles se refusent à la clandestinité. Elles apparurent spontanément dans les entreprises à partir de 1962 à Bilbao d'abord, puis dans tous les secteurs industrialisés, en marge des syndicats officiels, qui semblent incapables de résoudre les conflits du travail; en 1966, les délégués des Commissions ouvrières se présentent même aux élections syndicales, avec succès. Elles se heurtent cependant à une double obstacle: la répression qui frappe naturellement un organisme illégal et les luttes d'influence qui opposent les militants des différentes tendances politiques (catholiques, socialistes, communistes) à l'intérieur des commissions.
2. Pierre Vilar, *La guerre d'Espagne* (Parijs 1976).
3. Pierre Vilar, *La Catalogne dans l'Espagne moderne; Recherches sur les fondements économiques des structures nationales* (tweede editie 2 delen Parijs 1977).

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Kabelweg 51

Openingstijden:

1014 BA Amsterdam

maandag t/m vrijdag: 9.30 - 17.00 uur.

tel.: 020-843695

zaterdag

: 9.30 - 13.00 uur.

Iedere bezoeker die aan een onderzoek van enige omvang werkt, kan zich door de staf van het IISG laten adviseren betreffende het op het IISG aanwezige en voor het onderzoek in aanmerking komende materiaal. Voor het raadplegen van archivalia is speciale toestemming nodig, te verlenen door het afdelingshoofd onder wiens beheer de collectie valt. Hiervoor moet een schriftelijke aanvraag met duidelijke vermelding van het onderzoeksdoel ingediend worden.